

*Анастасія Проботюк,
здобувач ОС «Бакалавр» III курсу,
Навчально-науковий інститут іноземної філології,
Житомирський державний університет імені Івана Франка*

*Анна Очковська,
кандидат філологічних наук,
старший викладач кафедри англійської філології та перекладу,
Житомирський державний університет імені Івана Франка*

ВПЛИВ МОВНИХ ТА КУЛЬТУРНИХ ФАКТОРІВ НА ВИБІР ПЕРЕКЛАДАЦЬКИХ СТРАТЕГІЙ

Переклад – це складний процес, який поєднує мови та культури і таким чином забезпечує обмін інформацією по всьому світу. Його змістовна сутність полягає у взаємодії двох культур, що передбачає необхідність урахування національно-культурних особливостей. Ігнорування цих чинників перекладачем може істотно знизити адекватність і ефективність перекладу. Хоча всі ми живемо в схожому матеріальному світі, що дозволяє кожній мові мати слова для опису різноманітних явищ таких як: хмара, дощ, гора, мама, батько, вода, тощо, кожна культура розвиває свої унікальні концепції світу. Тому існують вирази, що відображають саме культурні особливості, викликаючи у носіїв цієї мови особливі асоціації. Одна й та сама річ сприймається по-різному, маючи різні конотації та символічні значення. Головною метою перекладача є передача мовних та культурних факторів мови оригіналу мовою перекладу. Переклад залежить не лише від культурних відмінностей, а й від факторів, зумовлених самою цільовою культурою. Значний вплив мають також регіональні особливості та історичні зміни, які можуть істотно впливати на перекладацькі рішення [4]. Особливості, такі як граматичні структури, лексичний склад і стилістичні норми, разом із культурними чинниками, зокрема світоглядом, традиціями та історичним контекстом, значною мірою впливають на процес перекладу. У різних мовах існують унікальні концепти, які не мають точних еквівалентів в іншій культурі, що змушує перекладачів обирати між різноманітними стратегіями перекладу.

Перш за все, перекладацька стратегія – це узагальнений план дій перекладача, спрямований на досягнення адекватного відтворення комунікативного наміру автора оригіналу мовою перекладу. Вона враховує культурні, особистісні особливості мовця, специфіку мовних категорій, а також рівень складності тексту. Стратегія перекладу визначає підхід перекладача до виконання завдання в конкретній комунікативній ситуації двомовної взаємодії, орієнтуючи його на досягнення цілей перекладу та формуючи модель професійної поведінки з урахуванням контексту ситуації [1].

Перекладацькі стратегії зазвичай розглядають як сукупність прийомів, що застосовуються для вирішення перекладацьких труднощів, або як процес вибору іншомовного тексту для перекладу та визначення підходу до його відтворення [2]. Найпоширенішими стратегіями, які використовують перекладачі є адаптація, калькування та еквівалентність.

Адаптація – це перекладацька стратегія, яка полягає в заміні культурно специфічних елементів оригіналу, які можуть бути незрозумілі або неприязні цільовій аудиторії, на відповідні елементи культури перекладу. Це дозволяє зберегти загальний зміст і стиль оригіналу, але при цьому зробити текст більш зрозумілим і прийнятним для читача. Адаптація часто застосовується для відтворення культурних реалій, ідіом, традицій чи ігор слів, що можуть не мати прямого відповідника в мові перекладу [3]. Наприклад: *it's raining cats and dogs* – ллє як з відра, *buy one, get one free!* – купи один – другий в подарунок! *once upon a time...* – жили-були. З однієї сторони адаптація робить текст максимально зрозумілим для аудиторії і зберігає стиль та емоційний ефект, але іноді може вплинути на зміст оригіналу, тому перекладачу потрібно глибоко розуміти культуру мови оригіналу.

Калькування (дослівний або буквальный переклад) – це один з найпростіших методів перекладу слів або термінів, при якому для передачі значення простого або, частіше, складного слова з мови оригіналу обирається перший за порядком словниковий відповідник у мові перекладу [3, с. 286]. Наприклад: *brainstorm* – мозковий штурм, *superman* – надлюдина, *smartphone* –

смартфон, *monday morning quarterback* – понеділковий квотербек. Калькування часто використовується для створення нових термінів в науці, техніці, економіці або в інших сферах, де необхідно запозичити слова з іноземних мов, але адаптувати їх до мови перекладу. Ця система дає змогу зберегти структуру оригіналу і є корисною у різноманітних напрямках, але в свою чергу може спричинити неприродність тексту і викликає труднощі у розумінні, якщо не відповідає нормам цільової мови.

Еквівалентність – це здатність передавати смислове, стилістичне та функціональне значення оригінального тексту за допомогою мовних засобів цільової мови, таким чином, щоб зміст був збережений, а комунікативна мета залишалася незмінною. Еквівалентність в перекладі є повною або неповною залежно від того, чи вдається точно передати всі аспекти оригіналу, включаючи культуру, контекст і нюанси [3, с. 279]. Наприклад: *a bird in the hand is worth two in the bush* – краще синиця в руках, ніж журавель у небі, *it's a piece of cake* – це легко. Проте стратегія еквівалентності вимагає обережності, оскільки не всі риторичні прийоми можуть бути прямо перенесені з однієї культури в іншу. Вона зберігає зміст та стиль оригіналу і робить текст природним для носіїв мов, хоча іноді неможливо знайти конкретний відповідник і, за такої умови, текст втрачає певний культурний підтекст.

Отже, працюючи над текстом перекладач повинен бути детально ознайомленим з культурними та мовними чинниками мови оригіналу та цільової мови, щоб коректно виконати переклад тих чи інших слів або словосполучень які можуть бути не зрозумілими читачеві. Ефективний переклад вимагає балансу між точністю та природністю, а також глибокого знання як мови оригіналу, так і культури цільової аудиторії. Використання певної стратегії – еквівалентності, адаптації чи калькування, залежить від конкретного випадку та прагнення зберегти зміст, стиль і емоційний вплив тексту. Таким чином, переклад є не лише мовним процесом, а й міжкультурним посередництвом, що забезпечує ефективну комунікацію між носіями різних мов і культур.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Михайленко О. А. Поняття «перекладацька стратегія» та її види. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія «Філологія»*. 2017. № 2 (3). С. 45–50.
2. Ніколаєва Т. М. Перекладацькі стратегії в анголо-українському просторі. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Соціальні комунікації*. 2018. № 29 (68). С. 110–115.
3. Карабан О. В. Теорія та практика перекладу. Вінниця : ВД «Університетська книга», 2004. 576 с.
4. Кальниченко Н. М., Зарубіна З. В. Вплив чинників культури на переклад. *Вісник Харківського національного автомобільно-дорожнього університету*. 2006.